

Ynev nyelvei II.

A délvidék negyedik nagy nyelvcsaládja a nomád törzsek által használt hyunghai, melyben – noha fogyatékos írásbelisége erősen megnehezíti tanulmányozását – minden bizonnyal az egyik legősibb emberi idiómát tisztelhetjük. Gyökerei egészen a Negyedkor elejéig nyúlnak vissza; azok a szubhumán vadak, akiket a Kránnal háborúzó Démonikus Óbirodalom a szolgálatába kényszerített, valószínűleg a hyunghai egyik archaikus verzióját beszélték. Területi elterjedése vetekszik a dzsadeával, ám még annál is több változatra oszlik: gyakorlatilag minden lovastörzs különböző dialektust használ, a távolabbi szomszédok meg sem értik egymást. Hatványozottan áll ez a Gyűrűhegységben található szórványközösségekre, melyek letelepedett életmódot folytatnak ugyan – többnyire primitív, égetéses-irtásos földművelést -, anyanyelvük azonban az úgynevezett kövi hyunghai, völgyenként más és más tájszólásokban.

A nyelvi diverzitás múlhatatlanul szükségessé tette valamely szélesebb körben elterjedt közvetítő dialektus kialakulását, ám ezt a szerepet nem egy központinak, letisztultnak elfogadott hyunghai-változat tölti be – ilyen nem létezik -, hanem két idegenből átvett kultúrhordozó nyelv. Enysmonban az Égi Fény hitére tért nomádok a pusztai közöst használják erre a célra, amely a pyarnak egy alaposan átgyúrt, számos hyunghai jövevényszóval feldúsított dialektusa; egymás között, a mindenna-

pos érintkezésben azonban továbbra is őseik nyelvét beszélik. A nyugati lovastörzsek ezzel szemben egyáltalán nem ismerik a pyart. Az ő közvetítő nyelvük a hírhedt „kráni közös”, a birodalmi khors, amit a pyarroni lingvisták csak fekete nyelvnek neveznek. Ez – ellentétben a közkeletű vélekedéssel – nem valamiféle torz, mesterséges konstrukció, hanem élő, fejlődő, kultúrhordozó idióma, semmilyen szempontból nem alábbvaló a pyarnál vagy a shadoninál. Mivel azonban eredetét tekintve inhumán nyelv, jelen értekezésünkben nem foglalkozunk részletesebben vele, hisz nem tartozik szűkebben vett témakörünkre. Annyit feltétlenül érdemes megemlíteni róla, hogy eredeti formájában nem az emberi száj- és hangberendezésre van szabva; következésképpen a gypüvidéken és a hadúri tartományokban nem a tiszta birodalmi khorst használják közvetítőnek, hanem csak annak egy romlott, elkorcsosult változatát.

A Sheral déli elővidéke nagyjából kívül esik Krán befolyási övezetén; viszont a terjeszkedő pyarroni kultúra, miután kilépett bölcsőjéből, ezt a régiót vonta legrégebben és legalaposabban a büvkörébe. Ez többek között abban is megnyilvánul, hogy az itt őshonos humán nyelvek – hasonlóan a larmaroniakhoz – mára szinte maradéktalanul kivesztek. Valaha volt létezésükről néhány földrajzi

elnevezésén kívül csupán satnya szórványemlékek tanúskodnak a térség uralkodó nyelvjárásában, a hágóvidéki közösben, mely igen közel áll a szövetség pyar dialektusához. A hágóvidéki nyelvterület egyébiránt roppant sokszínű képet nyújt; legjelentősebb hatalmi centruma – Ordan – csak nyelvi téren hódolt be a pyarroni nyomásnak, politikai és vallási függetlenségét féltékenyen őrzi.

Észak-Ynev nyelvi térképén kitörölhetetlen nyomokat hagyott az évezredes kyr hegemonia. A kyr hódítást megelőző korszak humán idiómáiból csupán sorvadó nyelvszigetek és -töredékek maradtak. A Doardon-hegység maradványnépessége által használt tongor nyelv például az ősi crantai meghíglult, elnyomorodott származéka, a beszélők száma pedig alig haladja meg a néhány ezret, és nemzedékről nemzedékre csökken. Dél-Quironeiában néhány elszórt közösség lupár és dolamin nyelven beszél – legalábbis ezt állítják magukról, bár a lingvisztika tudósai nem feltétlenül hisznek nekik. Ők abból indulnak ki, hogy ha a kyr hódítás előtti legjelentősebb északi birodalom nyelve is csak ilyen csökevényes formában tudott fennmaradni, erre még sokkal kevesebb esélye lehetett az olyan dialektusoknak, melyek használói már akkoriban is elnyomatásban, az önálló államiságot nélkülözve éltek. E tudósok szerint a ma dolaminnak illetve lupárnak tekintett nyelvek pusztán az elnevezésüket örökölték a Negyedkorból, szókincsük és grammatikájuk jóval későbbi – feltehetőleg káoszkori – eredetű. Akárhogy is legyen, ma már semmiképpen sem minősülnek kultúrhordozónak. Gyér számú közösségeik úgyszólván mind kétnyelvűek, anyanyelvükön kívül a környék uralkodó nyelvjárását is beszélik, kultúrájuk szinte teljesen hasonult szomszédaikéhoz.

A kyr nyelvi hegemonia az Ötödök végén, a birodalom bukásával összeomlott, a nyelvterület az eredeti méret töredékére zsugorodott, napjainkban nagyjából Toron szűkebben vett befolyási övezetére terjed ki. Ezen a ponton feltétlenül szükséges megjegyezni, hogy az ókyr alapvetően inhumán nyelv volt, s mint ilyen, kevéssé alkalmas arra, hogy humán kultúrák hordozójává váljon. Manapság már csak a szöveghagyomány él a varázskönyvekben és egyes archaikus egyházi rituálékban. Élőbeszédben legfeljebb mágikus szertartások alkalmával használják, akkor is felettébb óvatosan, mert a kiejtési szabályok az évszázadok során

bizonytalanná váltak, s ez mérhetetlen kockázatot rejt magában. Egész Yneven senki nincs már a toroni Hatalmasokon kívül, akinek az ókyr lenne az anyanyelve.

Az ókyr egyenes ági örökösének – bár az eredeti állapotokhoz képest ez is jelentékenyen leegyszerűsödött – leginkább a kyr-toroni tekinthető. Rendkívül komplex, finom árnyalatokban gazdag nyelv, mely nemcsak a szavakat és a hanglejtést ruházza fel jelentéstartalommal, hanem a mimikát, a gesztusokat, sőt az öltözködést is! Elfogadható szinten való elsajátítása mindenképpen emberfölötti feladat, s ha az ember ereiben nem folyik némi kyr vér, jószerivel lehetetlen. Még Toronban is csak az uralkodó kasztok ismerik, s a legjobb úton halad afelé, hogy holt szertartásnyelvvé merevedjen.

Jogilag ugyan a kyr-toroni minősül a császárság hivatalos nyelvének, ezt a szerepet azonban ténylegesen a köztoroni dialektus tölti be, mely az előbbinek erősen torzult és felhíglult változata. Kyr-toroni nyelvjárásban csupán az előkelő körök és az egyházi személyek tudnak érintkezni egymással (Tharr egyházának ez a liturgikus nyelve); az egyszerű nép – a pietorokat is ideértve – csak köztoroni nyelven beszél. Ezért még a leggögösebb arisztokrata is kénytelen elsajátítani az alsóbbrendű dialektust – bár az gyakran megesik, hogy használatát méltóságán alulinak érzi. Az ilyen nagyurak kizárólag kiváltságos tolmácsrabszolgák útján érintkeznek alantasaikkal, ám ezt merő dölyfből teszik: valójában tökéletesen értik a beszédüket. Igen csúnya meglepetés vár arra a kalandozóra, aki nem veszi ezt figyelembe, és könnyelmű szavak szaladnak ki a száján...

Toron felségterületén a fenti két dialektuson kívül csak a korábban már említett lyronais számít emberi használatra méltónak. Aki bármilyen más nyelven szólal meg, a császári törvények értelmében obsornak minősíti magát. Errefelé tehát a nyelvtudás hiánya nem csupán bosszantó vagy kellemetlen, hanem egyenesen életveszélyes: az a kalandozó, aki Toronban a közös nyelvvel próbálkozik, pillanatokon belül a köfejtőkbe, vagy a gladiátorvermekbe kerül. Ez nem azt jelenti, hogy a toroniak nem tanulnak idegen nyelveket – a hajósok, kereskedők, diplomaták

nemigen lehetnének meg nélkülik -, csak épp a hazájukban óvakodnak használni őket.

Mivel a birodalom minden erőfeszítése dacára sem tudta teljesen befolyása alá vonni a Quiron-tenger egész medencéjét, a köztoroni dialektus nem vált általánosan elfogadottá a térségben. Sokan megértik ugyan, ám igen erős vetélytársa támadt a tengeri közös képében, amely lényegében a pyar quironeiai változata. Anyanyelvként nagyon kevesen beszélnek, közvetítő nyelvként viszont annál többen, főként Abasziszban és a városállamokban. A bölcs hajóskapitányok általában mindkét nyelvet megtanulják, és s császári lobogókhoz húzó kikötőkben a köztoronit használják, a szövetség befolyása alatt állókban pedig a tengeri közöset.

Mielőtt a diadalmas pyarroni térítés áthatolt volna a Sheralon, hogy benyomuljon a kyria összeomlása által támasztott civilizációs ürbe, az észak-ynevi térségben számos kisebb-nagyobb humán kultúra alakult ki és vert gyökeret, főleg a káoszkor zűrzavaros viszonyai között. A pyarronihoz hasonló jelentőségre sohasem tettek szert, ám néhányan elég életerősnek bizonyultak hozzá, hogy megőrizzék vele szemben nyelvi, vallási és politikai függetlenségüket, ha nem is mindig azonos mértékben.

E téren kétségkívül az aszisz kultúrkör könyvelhette el a legnagyobb sikereket. Az aszisz nyelvterület központja az Onpor-medence, ahonnan a Quiron-tenger egész déli partvidékére kisugárzik, az Anublien-tavaktól kezdve a városállamok övezetén keresztül egészen a korg szálláshatárokig. Maga a nyelv inkább a kipusztult hágóvidéki dialektusok töredékemlékeivel mutat rokonságot, mint a partvidék lupár-dolamin szórványaiival. Ez egybevág a régi legendával, mely szerint az államalapító Otlokir vezér valahonnan délről vezette mai Abaszisz területére félbarbár zsoldosait.

Az aszisz kultúra egyik legfőbb sajátossága nyitott, befogadó jellege, amely a saját hagyományok mélyen gyökerező,

szívós ápolásával párosul. Ennek megfelelően Abasziszban az utazó ritkán kerül nehéz helyzetbe hiányos nyelvtudása miatt. A tartományi székhelyeken és a nagyobb kikötővárosokban könnyen elboldogul akár a köztoroni, akár a pyar nyelvvel, mely utóbbinak a tengeri közvetítő dialektusa járja. Ugyanakkor viszont az ország eseménydús történelmében soha egyetlenegyszer sem merült fel a teljes nyelvesere lehetősége; az asziszok szívesen tanulnak idegen nyelveket, de arra semmilyen körülmények között nem hajlandók, hogy feladják a kedvükért a sajátjukat. A lingvisták egybehangzó véleménye szerint egy ilyen lépéssel szörnyű veszteség érné Ynev kultúráját: az aszisz nyelv elég bonyolult felépítésű, ám – talán éppen ezért – roppant érzelemdús és kifejező. Gazdag irodalmából különösen a hősköltemények és a lírai elégiák halhatatlan híreik, nem is beszélve arról, hogy vitathatatlanul Abaszisz adta Ynevek a Hetedkor legjelesebb politikai szónokait.

Kevésbé sikeresen állt ellen a kulturális asszimilációnak a Quiron-tengertől északra az erv nyelv. Az ervek azokból a hegyi törzsekből származnak, akik a Káoszkorban rajzoltak ki a Doardonból a termékeny lapályokra, s nem csekély szerepet játszottak az egyik fontos kyr utódállam – Dawa – megdöntésében, melynek területeire aztán betelepedtek. Nyelvükben ennek megfelelően igen erős kyr hatások mutathatók ki, bár a legősibb alaprétég – különös módon – inkább a mai korg dialektusokkal rokonítható. A Hetedkor kezdetén az erv nyelv még sokkal elterjedtebb volt, mint manapság, afféle „északi közösnek” számított. A délvidéki hitvilág rohamos térhódításával párhuzamosan azonban fokozatosan visszaszorult, ahogy egyre több erv törzs cserélte pyarronira nemcsak vallását, hanem nyelvét is.

Az erv államokban napjainkban a pyar a hivatalos nyelv, pontosabban annak egy helyben kialakult dialektusa, amelyet erv-közösnek szokás hívni, s a tiszta szövetségi pyart beszélők fülében meglehetősen barbár hangzásúnak cseng. A legtöbb ervnek ez az anyanyelve, nem is ismer mást. Az ősi erv nyelv azonban nem halt ki teljesen, s bár kétségkívül háttérbe szorult, az utóbbi időkben határozott törekvések tapasztalhatók a föllevenítésére. A mozgalom legfőbb védnökei a Seridiar-dinasztia uralkodói – vagy ahogy a köznép hívja őket, a Hazafi Hercegek -, akik a Psz. XXXV. században kerültek hatalomra Erigowban, s

elődeiktől eltérően nem városuk ősi kyr múltját hangsúlyozzák, hanem a hajdani Enrawell romjaiba betelepült erv honfoglalók érdemeit.

A sorvadás éveiben az egységes erv nyelv négy dialektusra bomlott: erenire, gianagira, haonwellire és kahréira. (Ez utóbbi – az úgynevezett mérnöknyelv – jelentős mértékben elűt a másik háromtól. Számos jövevényelemet kölcsönzött a zeduri gnóm nyelvjárásból és – testvéreitől eltérően – mindvégig a városállam hivatalos nyelve maradt.) Azoknak a száma, akik egyedüli ismert nyelvként beszélik őket, elenyésző; viszont nagyjából minden ötödik erv kettős anyanyelvű, gyermekkorában az erv-közössel együtt hercegsége dialektusát is elsajátítja. Erigowban mindegyik nyelvjárás

ugyanolyan jogokat élvez a hercegi közigazgatásban, mint a hivatalos pyar; a társállamok egyelőre nem vezették be ezt az újítást.

folytatjuk

2000.02.

Szerző: Kornya Zsolt

Forrás: Rúna magazin VI.évf./1.szám

Szerkesztette: Magyar Gergely